

Χρήστος Γιανναράς

«Ο Έλληνας αγράμματος, σκλάβος, πεινασμένος παρήγε πολιτισμό».

Η ελληνικότητα είναι ασθημα ή συνείδηση;

Σαφώς συνείδηση, με την πρωτογενή ελληνική σημασία της λέξης: συνείδηση, σύνολο των «ειδήσεων», των όσων η όραση εποπτεύει και συγκροτεί σε διαυγή ενσείδεια επιγνώσεων. Επιγνώσεων κοινωνούμενου λόγου και Ιστορίας, επομένως ήθους και επιτευγμάτων αλήθειας (επιστήμης και τέχνης) - αυτό που ήταν πάντοτε η ελληνικότητα πέρα από εθνοφυλετικές ιδιοτέλειες.

Τι πιο μικρό ελληνικό αγάπησα. Ένα, οποιοδήποτε, σπάραγμα λόγων του Ηράκλειτου, που εξαντλεί τόσο έγκαιρα εκ προοιμίου όση σοφία θα συνάξουν σε ατέλειωτους κατοπινούς αιώνες οι άνθρωποι απλώς για να το σχολιάσουν.

Η υπέροχη εκδοχή του Έλληνα. Αυτό που με χαλάει. Με χαλάει η «υπέροχη εκδοχή» ως υλικό για κομπασμό επιγώνων. Να έχεις προδώσει την κληρονομιά σε κάθε παραμικρή της πτυχής, να έχεις εξευτελίσει στο έπακρο την ευγένεια της καταγωγής σου. Και να θέλεις να καλύψεις τον εκβαρβαρισμό σου με συναισθηματική φθίνεια καυχίσεων για προγονικό πλούτο που κυριολεκτικά αγνοείς.

Προσόν ή μειονέκτημα να είσαι Έλληνας σήμερα; Διλημματική και η απάντηση: Προσόν ή μειονέκτημα να είσαι ερωτευμένος σήμερα; Αν όση αλήθεια έχεις κατακτήσει για τον έρωτα εξαντλείται στις ψυχολογικές σάλτσες που πιθηκίζεις από θεάματα, μειονέκτημα. Αν ο έρωτας είναι μόλιμο άθλημα και τάνυσμα στόχευσης στο πάντοτε απλήρωτο πλήρωμα της ζωής ως σχέσης, τότε ναι, προσόν μέγα ο έρωτας, προσόν η ελληνικότητα. Ως αποκάλυψη (και γλώσσα) των όρων του αθλήματος.

Παράγει πολιτισμό ο Έλληνας της νέας εποχής ή μένει κολλημένος σε μια ρητορική

ελληνικότητα; Ο Έλληνας αγράμματος, σκλάβος, πεινασμένος παρήγε πολιτισμό. Τότε, με τα λόγια του Ελύτη, «όπου το παραμικρό κεντητό πουκάμισο, το πιο φτηνό βαρκάκι, το πιο ταπεινό εκκλησάκι, το τέμπλο, το κιούπι, το χράμι, όλα τους αποπνέανε μιαν αρχοντιά κατά τι ανώτερη των Λουδοβίκων». Ο Έλληνας έπαψε να παράγει πολιτισμό με την ίδρυση του σύγχρονου ελλαδικού κρατιδίου. Το κρατίδιο οργανώθηκε να είναι μεταπρατικό, να πιθηκίζει ο Έλληνας αλλότριες κοινωνίες με άλλους ιστορικούς εθισμούς, άλλες ανάγκες.

Πέρασαν δύο αιώνες κι ακόμα ο Ελληνισμός μόνο μιμείται, τρέχει ανέλπιστα πίσω από γυαλιστερές χάντρες και καθρεφτάκια. Δίχως ταυτότητα, δίχως κάτι δικό του να κομίζει (ή έστω να διαχειριστεί) που να ενδιαφέρει πανανθρώπινα.

Με ποια ταυτότητα οι Νεοέλληνες μετρώνται στον σύγχρονο κόσμο; Με την ταυτότητα του «Ευρωπαίου», του μειονεκτικού μεταπρατή. Μιμείται ο Έλληνας το «ευρωπαϊκό», το «μοντέρνο», ό,τι γυαλίζει σαν «προοδευτικό» και «εκσυγχρονιστικό». Και ντρέπεται για οτιδήποτε δικό του - εκτός από το όποιο φολκλορικό εμπόρευμα πουλιέται στους τουρίστες. Πλασάρε «κάλπικον δάνειον», που έλεγε ο Μακρυγιάννης. Δύο αιώνες τώρα, δεν προβληματίστηκε ποτέ αν έχει ιδιοπροσωπία: κάτι ξεχωριστό να κομίζει στη διεθνή αγορά.

Το ελληνικό μου «γιατί» κι ένα «πρέπει» που πέταξα. Γιατί ο χθεσινός άρχοντας, μέσα σε μια γενιά, να μεταποιηθεί σε υπανάπτυκτο λιμασμένο καταναλωτή, αποχυνωμένο οπαδό γελοίων κομμάτων, άγλωσσο ανθρωπάκι, αισθητικά εκβαρβαρισμένο, μικρονοϊκά «φιλάθλο», αφιαστικά εγωκεντρικό «που μας κοιτάζει απορη-

μένο από κάποιο παραθυράκι κάποιας πολυκατοικίας του Αιγάλεω» (λόγια του Ελύτη και πάλι). Πέταξε, μέσα σε μια γενιά, το υφαντό τραπεζομάνηλο για να στρώσει το πλαστικό και στο βάζο τα νάυλον λουλούδια. Γκρέμισε την ξύλινη αυλόπορτα και κότσαρε τη φερφορτζέ, έδωσε την ψυχή του και τη μνήμη του «αντιπαροχή» για ένα τριάρι με λουτροκαμπινέ - γιατί;

Και ποιο «πρέπει» να αναμετρηθεί με τόση αλλοτρίωση, ποια ελπίδα με τέτοια ιλιγγιώδη κατρακύλα;

Η αδιαπραγμάτευτη ελληνική μου αλήθεια. Η εμμονή στην απόσταση ανάμεσα στο σημαίνον και στο σημαινόμενο, η άρνηση της ταύπισής τους: πεισματική άρνηση να υποκαταστήσουμε τον εμπειρισμό του «κοινωνείν» με την εξουσιαστική «αντικειμενικότητα» της νοησιαρχίας. Από τον Ηράκλειτο ως τον Ελύτη, αδιαπραγμάτευτη η μαρτυρία: «Λάμπει μέσα μου κείνο που αγνώω, μα ωστόσο λάμπει».

Η Οδός των Ελλήνων στον παγκόσμιο χάρτη - ορίστε την. Πρωτόνοχητη για το ανθρώπινο γένος οδός της κριτικής σκέψης, οδός της ταύτισης του κοινωνείν με το αληθεύειν. Αυτή η ταύτιση ορίσε την «πόλιν» και την «πολιτικήν», τελικά τον πολιτισμό ως άθλημα να κερδηθεί η ποιότητα.

Η Οδός των Ελλήνων χάνεται από τον παγκόσμιο χάρτη, όταν ο μιμητικός εθνικισμός καταπίνει και εξαφανίζει την ελληνική οικουμενικότητα, η Ελλάδα αυτοκαθορίζεται σαν βαλκανική επαρχία. Μας έφταξαν οι Γερμανοί αεροδρόμιο και το είπαμε «Ελευθέριος Βενιζέλος». Πάλι καλά.

Πιο βαλκανιοκεντρικό θα ήταν το «Αδαμάντιος Κοραΐς». Απορώ γιατί καθυστερούν τα Σκόπια να μας αλλάξουν το πλασματικό «Ελλάδα» σε κυριολεκτικό «Ελλαδέξ».

* Ο Χρήστος Γιανναράς είναι ομότιμος καθηγητής Φιλοσοφίας Παντείου Πανεπιστημίου. Αρθρογραφεί στην «Καθημερινή» της Κυριακής.